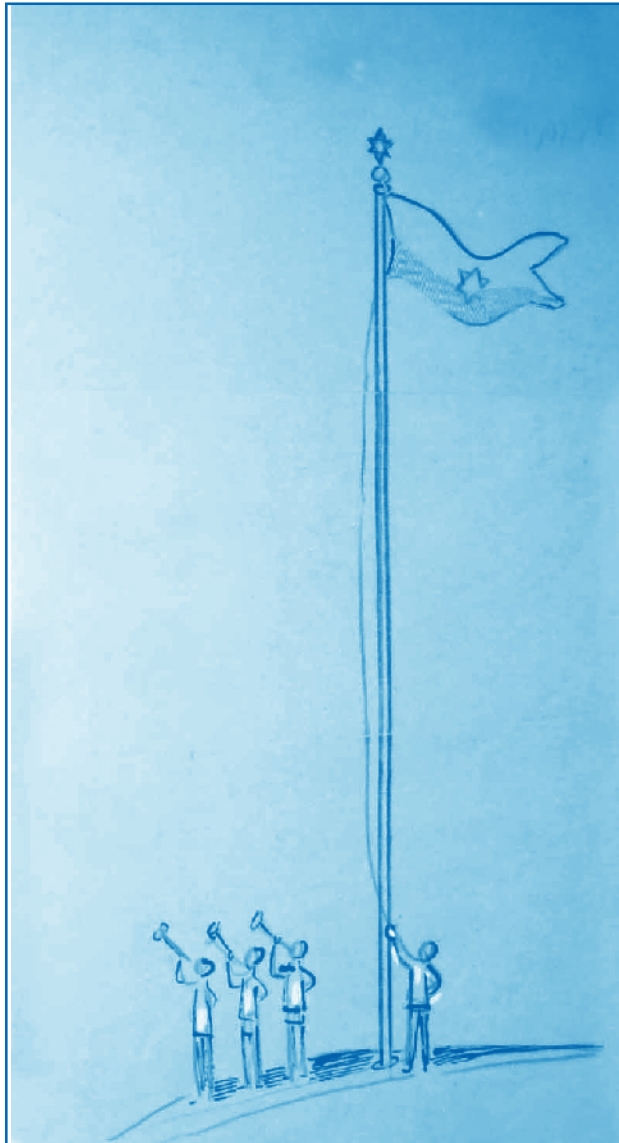

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים ותכניות,
הכשרה והשתלמויות

איור: נחום גוטמן

ערכים בסמל, בטקס ובחג

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים ותכניות,
הכשרה והשתלמויות

ערכים בסמל, בטקס ובחג

צוות היגוי: טליה נאמן, חיה פלג

כתיבה ועריכה: שרה רוטקופ הרמתי, רויטל שהם, צפרית גרינברג

עריכה: חיה פלג

עריכה לשונית: אמנון ששון

הפקה: עמליה לואין, כרמלה אפטקר

הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך

תודות:

איור: הנפת הדגל, באדיבות מר חמי גוטמן ומוזיאון נחום גוטמן

איור: לקראת יום העצמאות השני למדינה, באדיבות מר חמי גוטמן ומוזיאון נחום גוטמן

צילום: הנפת הדגל, באדיבות מר ציון יאיר

הצעה לסמל המדינה של האחים שמיר, באדיבות מר יורם שמיר

השיר: "התבוננות", באדיבות המשורר מר יצחק שיין

ההצעות לסמל המדינה, באדיבות ארכיון המדינה ובסיועה של הגב' מאיה רביניאן

תוכן העניינים

דברי פתיחה - יוסי לוי, מנהל מינהל חברה ונוער	7
הקדמה - ערכים בסמל, בטקס ובחג	9
מטרות התכנית	10

חלק ראשון: הסמל - כעיצוב צורני של ערך ושל רעיון

פעילות מס' 1: ערכים מתווים דרך	13
פעילות מס' 2: מן הרעיון אל הסמל	17
פעילות מס' 3: אנחנו בוחרים בסמל	19

חלק שני: סמלים לאומיים

פרק א': סמל המדינה	27
פעילות מס' 4: הסמל של השכן ירוק יותר?	27
פעילות מס' 5: סמל המדינה - גלגולו של סמל	33
פרק ב': הדגל	43
פעילות מס' 6: הדגל שבתוכי והדגל שמחוצה לי	43
פעילות מס' 7: תולדות המגן דוד	53
פרק ג': ההמנון	57
פעילות מס' 8: נעים מאוד, "התקווה"	57
פעילות מס' 9: "התקווה" שלי	61
פעילות מס' 10: ההמנון טובב עולם	65

חלק שלישי: בני אדם כסמלים

פעילות מס' 11: בני אדם כסמלים	71
פעילות מס' 12: בארץ רחוקה	73

המשך תוכן העניינים

חלק רביעי: החג - סמלים וערכים בטקסים ובחגים	77
פרק א': הסמל בחג ובמועד	79
פעילות מס' 13: למה ולמה...	79
פעילות מס' 14: התבוננות - חגים ומועדים	83
פרק ב': מהכשרת הלבבות ועד תום הטקס	91
פעילות מס' 15: למה לנו טקס?	91
פעילות מס' 16: "אנחנו זקוקים לטקסים..."	95
פעילות מס' 17: הכנה לקראת טקס	103
• הצעה ראשונה: "מעטפות מידע"	104
• הצעה שנייה: "נקרא ונשמע"	104
• הצעה שלישית: "מה לנו ולטקס?"	105
פעילות מס' 18: לאחר הטקס	107
• הצעה ראשונה: היגדי משוב	107
• הצעה שנייה: ונזכור	108
• הצעה שלישית: מתבוננים בטקס	109
חלק חמישי: היערכות לטקס	111
פרק א': הרכז החברתי כמוביל תוכנית טקסים ואירועים בבית הספר	113
1. על מה אנחנו מדברים?	113
2. היערכות לקראת הטקס	114
3. הטקס כשיאו של תהליך לימודי	114
4. מסורת בית ספרית ותרבות בית ספרית	115
5. פעילות לצוות החינוכי:	117
פעילות מס' 19: מסורת בית ספרית ותרבות בית ספרית	117
פעילות מס' 20: בחירת נושא או ציר מארגן לטקס	121
פרק ב': הטקס הבית ספרי	123
1. היערכות	123
2. טבלה לתכנון הטקס	126
3. מבט משווה על חגים ומועדים ונושאים אחרים בבית הספר	127
4. בתום הטקס	128

דברי פתיחה

צחיית אשלי במינח,

למחרת היום שבו הכריזו באו"ם על זכותם של היהודים למדינה - קם ציון יאיר, נער ירושלמי בן 16, ל"מבצע עצמאות" משלו: הנפת דגל ישראל. איך מאלתרים דגל מכמה פיסות בד, בלי מכונת תפירה ובלי תורן?

וכך סיפר:

"בבוקר, אחרי שהכריזו באו"ם על זכותנו להקים מדינה, הגעתי לירושלים וראיתי שלא תלו אף דגל גדול. נכנסתי לחנות וביקשתי דגל, אבל לא היה להם. אז אמרתי שיביאו לי חתיכת בד לבנה בגודל של מטר וחצי. בחנות הסמוכה קנינו אני וחבריי פסי בד כחולים, כדי שנוכל לתפור אותם לבד הלבן". ציון וחבריו ישבו ותפרו את הדגל בעזרת סיכות ראש. מקל של מטאטא שימש מוט לתליית הדגל. (מתוך: ynet, 3.4.07)

מדינת ישראל - פיסת ארץ זו שבה חיו אבותינו, ושבה התהלכו נביאינו, לא הוגשה לנו על מגש של כסף. היא נקנתה בדם רב, וזאת נזכור לנצח. הזיכרון משמש לנו מקור לא אכזב של כוח רוחני המתחדש והולך מדור לדור. כך גם הסמלים הלאומיים מייצגים אותו. הם מהווים ביטוי מוסכם למרקם תרבותי שהעם יצר במהלך דורות, באירועים היסטוריים רבים ובחלקי עולם שונים. כל דור יצר וברר לעצמו את סמליו מתוך המאגר הלאומי התרבותי שלו, ואלה ענו על צרכיו הקיומיים ושיקפו את הערכים העומדים בראש סולם הערכים באותה עת.

החברה האנושית זקוקה לסמלים. היא יוצרת אותם ועושה בהם שימוש בבואה לציין את הערכים העומדים בבסיס קיומה. הסמלים משמשים גורם המאחד קבוצות אנשים, חברות, אומות ומדינות. הסמלים מהווים מוקד להזדהות עם ולכבוד האומה וערכיה ולכבוד שרוחשים להם.

בתוכנית שלפניכם, "ערכים בסמל, בטקס ובחג", נבהיר את חשיבותם של סמלים בחיי הפרט, הקהילה, החברה והמדינה. נעמוד על הצורך הקיומי בקשר הרגשי בין הפרט לבין הסמלים של תרבותו כביטוי לזהותו התרבותית, הלאומית, וכביטוי לצורך להיות שייך לקבוצה, לעם, למדינה. כמו כן, נסייע לבני הנוער לגבש יחס רציני לסמלי תרבותו, נחנך אותם לפתיחות ולגישה הבוחנת באמות מידה ערכיות את מערכת הסמלים המבטאים נורמות קבוצתיות.

יוסי לוי

מנהל מינהל חברה ונוער

הנפת הדגל

כבוד לאומה, אמונה בערכיה והדגשת עצמאותה

ציון יאיר היה בן 16 כאשר הכריזו במליאת האו"ם (בכ"ט בנובמבר) על זכותו של עם ישראל למדינה משלו. בבוקר שלאחר ההכרזה הגיע ציון, שגר באותה עת בירושלים, למרכז העיר, וראה שלא תלו אף דגל. צריך לתלות דגל, אמר לעצמו, אני אתלה דגל על העמוד שנמצא בכיכר הבוכרים בירושלים, והוא מספר: "נכנסתי לחנות וביקשתי דגל, אבל לא היה להם, אז אמרתי שיביאו לי חתיכת בד לבנה בגודל של מטר וחצי. בחנות הסמוכה קנינו פסי בד כחולים, כדי שנוכל לתפור אותם לבד הלבן". ציון ועוד כמה חברים וחברות ישבו ותפרו את הדגל בעזרת סיכות ראש. מקל של מטאטא שימש מוט לתליית הדגל. ציון טיפס על עמוד שגובהו עשרה מטרים ותלה עליו את הדגל שתפרה החבורה. "לא פחדת לטפס על עמוד בגובה עשרה מטר?" שאלו אותו. "לא, לא פחדתי", השיב ציון. סיפור זה מעלה על נס את משמעותו של הדגל כסמל לאומי לעצמאות.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3391103,00.html>

* ראה דברי פתיחה של יוסי לוי

הקדמה - ערכים בסמל, בטקס ובחג

"..ובכל הערכים כולם, כל אדם בונה לו אמת, יושר, יופי וטוב בפני עצמו - כפי מידתו". (הרב קוק, מתוך הספר "אורות הקודש")

אחד מתפקידיו של בית הספר הוא להכשיר את הלומדים לחיות בחברה ולהיות חלק ממנה. מעבר להיותו מקור להקניית ידע, תכנים ומיומנויות, מהווה בית הספר קרקע פורייה ומרכיב משמעותי בגיבוש הזהות האישית והלאומית של התלמיד ובביסוס סולם הערכים שלו.

המטרה הראשונה ברשימת מטרות החינוך הממלכתי (תיקון לחוק החינוך הממלכתי סעיף 2, שנת 2000) מאירה את חשיבות הקשר בין ערכים אוניברסאליים, ערכים לאומיים וערכים משפחתיים:

"לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל, המכבד את הוריו ואת משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו".

בתי הספר חותרים לחנך את התלמידים לאור הערכים האלה, תוך כוונה שהתלמידים יפתחו לעצמם, כדברי הרב קוק, אמות מידה וערכים של אמת, יושר, יופי וטוב.

השימוש היומיומי בשפה מתייחס אל הערכים כאל שמות עצם, הערכים הם מעין מבנים או פסלים מושלמים ויפים המונחים להם בשורה על המדף העליון באופיו של אדם, שהוא לכאורה מרוחק ובלתי שמיש. התייחסות אל ערכים כאל פעלים, תדרוש מן האדם להוריד את הערכים מן המדף ולעשות בהם שימוש. כאשר הערך הוא פועל, יש לעשות בו שימוש, לבחון אותו, לחוש אותו בכל עת. בתוכנית המוצעת נדרשים המשתתפים לחשוב על ערכים ולפעול על פיהם: להעלותם למודעות, לבחון אותם, לאתר את מרכיביהם, לעמוד על התכנים שעליהם הם חלים, על ייצוגיהם הסמליים, להפוך אותם לחלק בלתי נפרד מן הקיום היומיומי ולהתנהג על פיהם.

התוכנית עוסקת בסמלים ובפעילויות סמליות, כגון טקסים וחגים, המבוססים על ערכים - אלה מהווים כר פורה לחשיבה ביקורתית אודות הזהות האישית והלאומית.

פעילות סמלית משמעותה - עיצוב מוחשי של מחשבה, גילומים קונקרטיים של רעיונות, עמדות, געגועים או אמונות.

ערכים מציינים את הטוב והרצוי (בתורת המידות ובתחום האסתטיקה) ואת הקדוש בתחום הדתי (האנציקלופדיה העברית). ערכים הם העקרונות, שעליהם מושתתת המערכת הנורמטיבית של החברה (האנציקלופדיה למדעי החברה) והם מהווים קני מידה מתמידים להערכה באמצעותם בני האדם מעריכים את עצמם, את האחרים ואת המאורעות.

התוכנית שלפניכם מהווה השלמה לתוכנית "על סמלים טקסים ומועדים" של מינהל חברה ונוער, שיצאה לאור בשנת 1988, ושבה ונדפסה בשנת 1997. לחלק מן הפעילויות קיימות גרסאות מתוקשבות. פעילויות נוספות, נכתבו במיוחד לתוכנית זו שלפניכם.

מטרות התוכנית

- להעלות למודעות בני הנוער את חשיבותם של סמלים כמבטאים עולם ערכי וכמרכיבים בזהות הפרט.
- להעלות למודעות המשתתפים, שסמלים יכולים לסייע ביצירת לכידות קבוצתית ולהעניק לפרט תחושת השתייכות.
- לבחון את הסמלים המייצגים ערכים לאומיים וחברתיים החשובים לאזרח ואת משמעותם של סמלים אלה.
- לבחון את הסמל כמרכיב ערכי, מרכזי ומייצג בחגים, במועדים ובטקסים.
- להכיר את תוכנם ההיסטורי והערכי של סמלים לאומיים, ולאתר את המרכיבים הערכיים התקפים גם היום והמבטאים את זהותם הלאומית של המתבגרים.
- להשוות סמלים של מדינת ישראל לסמלים מקבילים של מדינות אחרות, לשם העמקת ההבנה של הסמל כביטוי למרקם תרבותי.
- להכיר בכוחם של סמלים ובהשפעתם על תפיסות העולם שרווחות בחברה ובקרב הפרטים שבתוכה, תוך פיתוח ראייה ביקורתית ביחס כלפיהם.

